

Muzeji žena u Evropi

ŽENSKI MUZEJI DANAS: NJIHOVO STVARANJE, CILJEVI I DOPRINOS ISTORIJI

Irene Vaquinhas, Fakultet za književnost i humanističke nauke, Univerzitet u Koimbri, Portugalija

U martu 2015. godine 79 rodnih ili ženskih muzeja je uvršteno na spisak *International Association of Women's Museums*¹, organizacije osnovane 2008. u Alice Springs-u (Australija). Od njih su 49 nacionalni (državni ili privatni) muzeji, 21 su osnovale feminističke grupe, a 7 su virtuelni muzeji (Schonweger, 2010, 55-6) (tabela 1).

Tabela 1
Muzeji žena i roda u svijetu: nacionalni (javni i/ili privatni), pod upravom feministkinja, ili virtuelni

	Muzeji	Feministički	Virtuelni	Ukupno	%
AMERIKA	14	4	3	21	26,6
AZIJA	10	2	1	13	16,5
EVROPA	19	12	5	36	45,6
AFRIKA	3	3		6	7,6
AUSTRALIJA	3			3	3,8
UKUPNO	49	21	9	79	100

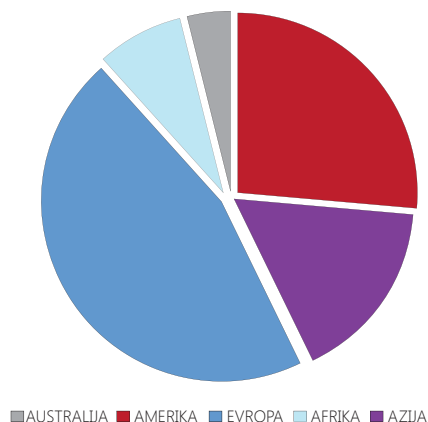
1 Asocijacija je počela kao online platforma, kreirana juna 2008. u vrijeme 1. međunarodnog kongresa muzeja žena u Merano (Italija). Njeni glavni ciljevi su: „povećati vidljivost i prihvatanje Muzeja žena; aktivna međusobna podrška; iskoristiti internet platformu da se unaprijedi rad mreže“ (Womeninmuseum. Mreža muzeja žena: <http://www.womeninmuseum.net/en>). Za istorijsku analizu ove platforme vidi Astrid Schonweger. 2010. „Network Woman in Museum. Museos de las mujeres se conectam entre si“, Her & Mus, Heritage and Museography, No. 3, January-February 2010, 55-56 (www.trea.es/material/descargas/5-6.pdf her&mus, No.3, 2010).

Ovo predstavlja značajan broj muzejskih institucija raspoređenih širom svijeta, mada je većina (skoro polovina) locirana u Evropi, a brojka bi bila i veća da su obuhvaćeni muzeji koji nisu učlanjeni u ovu instituciju² (grafik 1).

Međutim, svi oni dijele istu misiju: vratiti žensko sjećanje i nasljeđe i obezbijediti vidljivost za aktivnu angažovanost žena u ekonomskom, društvenom, političkom i kulturnom životu svojih zemalja, kako u prošlosti tako i danas, sa ciljem da se prevaziđe rodna diskriminacija i doprinese pravednijem i demokratičnijem društvu. Oni takođe imaju za cilj vrednovanje ženskih kulturnih i umjetničkih izraza i obezbjeđenje prepoznavanja svih žena tokom prošlosti koje su imale aktivnu ulogu u formiranju muzejskih institucija, osnovale zbirke, ili pomogle da se muzejski resusi razvijaju i organizuju.

2 Prema istraživanju autorke, 2013. godine je u svijetu bilo 71 ovakvih muzeja. Podaci su bazirani na muzejima uključenim u International Association of Women's Museums (IAWM) i onima koji se pojavljuju na sajtu „Museos de la mujer. Patrimonio femenino“, španskog Ministarstva obrazovanja, kulture i sporta (Vaquinhas, 2014). Zapravo, ova platforma je obuhvatila i sledeće muzeje ili house-muzeje koji nisu na IAWM listi: u Španiji: the Emilia Pardo Bazan house-museum; hosted Rosalia de Castro housemuseum; the "Mariana de Pineda" European Women's Centre; u Latinskoj Americi: muzej Frida Kahlo; the Museum of Mexican Women Artists; u Njemačkoj: the Kathe Kollwitz Museum; the Das Varborgene Museum; u Švedskoj the Anna Nordlander Museum (<http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areascultura/museos/mc/ceres/catalogos/catalogostematicos/patrimoniodefemenino/presentacion/enlaces-a-museos-de-mujeres.html> (02-04-2015; 16:41),

Grafik 1
Muzeji žena ili roda u svijetu (po kontinentima)

Učiniti ženske inicijative u polju muzeja i nasljeđa vidljivim takođe se može razumjeti kao čin pravde, način jačanja političke vidljivosti žena (Vahé, 2009, 3) i doprinos stvaranju društva koje primjenjuje koncepte rodne ravnopravnosti, društvene inkluzije i participativne demokratije (Rechena, 2011, 239; Vaquinhas, 2014).

Misija ženskih muzeja je, dakle, širokog opsega i ne može se ograničiti na očuvanje (materijalnog i nematerijalnog) nasljeđa i prenošenje sjećanja. Oni imaju i značajnu građansku i interventivnu ulogu i kao prostori za odražavanje rodnih pitanja uključivši, u nekim slučajevima, dokumentarne i istraživačke centre, i takođe kao „[...] instrument društvene promjene“ i demokratizacije radnih praksi (Tejero Coni, 2010, 44)³.

Na osnovu ove centralne teme, cilj ovog članka je da istraži sljedeće: 1.porijeklo, osnivanje i širenje žen-

³ U pogledu specifičnog aspekta društvene promjene, glavni cilj je identifikovati napor koji su neki muzeji uložili za razvoj strategija za demistifikaciju stereotipa, priznavanje različitih grupa i/ili identiteta, i promociju politika njihove reprezentacije koje su pravednije i više inkluzivne (Castellano, 2014B).

skih muzeja po cijelom svijetu i njihove veze sa konceptom rodne muzeologije; 2. glavne strukturne teme programa ženskih muzeja i 3. njihovu ulogu u savremenom društvu i njihovu perspektivu ubuduće.

Ženski muzeji: porijeklo, osnivanje i širenje. Veze sa konceptom rodne muzeologije

Prvi zvanični ženski muzej u svijetu osnovala je Marianne Pitzen 1981. godine u njemačkom gradu Bonu, nakon što su članice njemačkog feminističkog pokreta zauzele zgradu (Szperling, 2010). Smatran jednim od značajnijih muzeja u Njemačkoj danas, u njemu je od 2006. smještena stalna izložba zasnovana na zbirkama iz muzeja istorije Demokratske i Savezne Republike Njemačke koje su, nakon pada berlinskog zida, mogle da se kombinuju dovodeći do reinterpretacije njemačke istoriografije (López Benito; Lionch Molina, 2010, 12-13).

Bum u osnivanju ženskih muzeja i/ili muzeja posvećenih ženskim temama zapravo se dogodio 1990-tih (Mirkin, 2011), kada su nastale približno dvije trećine sadašnjih muzeja (López Benito; Lionch Molina, 2010, 14). Do ubrzanja ovog procesa došlo je od 2010, naročito u smislu stvaranja virtuelnih muzeja ili muzeja koje su osnovala feminističke grupe (Tabela 2, grafik 2 i 3). Prvi muzeji u Evropi počinju da se javljaju 1970-tih i 1980-tih, i uglavnom su bili etnografski. Oni su prioritetno fokusirani na kulturne karakteristike žena iz pojedinog regiona ili očuvanje ženske tradicije koja se gasila ili bila u opasnosti da nestane. Ovim muzejima je zajednička ideologija na koju se oslanja tada rasprostranjeni pokret ekomuzeologije, naročito u pogledu važnosti pripisanoj teritoriji, sjećanjima i nasljeđu (Mendes, 2009, 65-69).

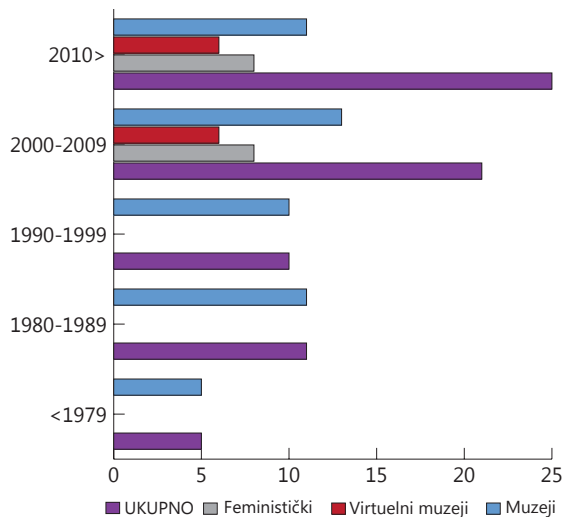
U Sjedinjenim Američkim Državama je osnivanje ženskih muzeja i, naročito, muzeja smještenih u bivšim kućama vodećih žena, počelo ranije i nakon Drugog svjetskog rata je intenzivirano (Armitage, 2005, 8).

Tabela 2
Ženski muzeji osnovani u svijetu: po dekadama

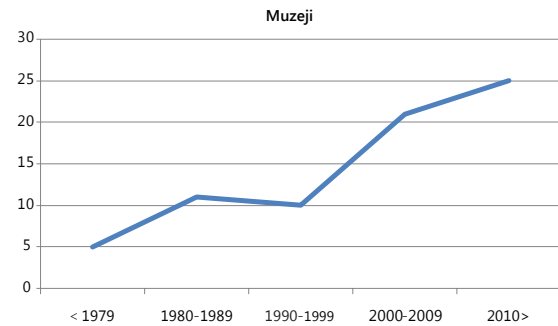
	Mu-zeji	Virtualni muzeji	Pod upravom feminis-tkinja	Uku-pno	%
< 1979	5			5	6,3
1980-1989	11			11	13,9
1990-1999	10			10	12,7
2000-2009	13	3	5	21	26,6
2010>	11	6	8	25	31,6
Nema in-formacija	6		1	7	8,9
UKUPNO	58	9	14	79	100

Izvor: <http://www.womeninmuseum.net/en/>

Grafik 2
Ženski muzeji osnovani: po tipu i dekadi

Grafik 3
Ženski muzeji osnovani: ukupni trend, po dekadi

Jedan od najnovijih muzeja Kvinnohistoriskt muzej/ Muzej ženske istorije otvoren je za javnost 2014. godine u švedskom gradu Umeå, koji je te godine bio evropska prestonica kulture⁴. U principu, otvaranje ovog tipa muzeja nailazi na otpor u dijelu zvaničnih institucija. U nekim slučajevima, vrijeme koje protekne od predloga da se osnuje institucija i datuma stvarnog otvaranja može se protegnuti na više od deset godina, kao što je to bio slučaj, pored ostalih, sa Muzejem žena u Buenos Ajresu u Argentini, koji je otvoren 2006, sedamnaest godina nakon što je to prvi put predloženo 1989.

Porast broj muzeja žena od 1990-tih na ovamo nije se dogodio slučajno: pokrenuo ga je zamah ženskih i rodni studija (teoretskih i empirijskih) u raznim oblastima znanja⁵,

4 <http://www.kvinnohistoriskt.se> Jedini muzej posvećen isključivo istoriji roda smješten je u ukrajinskom gradu Harkovu i otvoren je 2008. kao muzej istorije feminističkog pokreta i roda: <http://www.grassrootsfeminism.net/cms/node/1194>

5 "Rod opisuje društveno prihvaćenu muškost ili ženskost, nasuprot pola što je izraz koji označava biološke i psihološke razlike između muškaraca i žena". Koncept roda je sveobuhvatniji od riječi pol: drugim riječima, ovo prvo je kulturna činjenica a ovo drugo biološka. Uvođenje koncepta roda u istoriografski diskurs 1990-tih je imalo značajan efekat na žensku istoriju, otvaranje novih pravaca istraživanja i nametanje preispitivanja "ključnih pitanja u istoriji", problematizujući ovo pitanje na osnovu pretpostavke da razlika između polova nije samo prirodna pojava već i kulturni i istorijski konstrukt (Vaquinhas, 2005, 33-34).

kao i pojava koncepta rodne muzeologije⁶, koji pretpostavlja primjenu rodnih perspektiva u današnjoj muzeologiji ili, drugim riječima, razmatranje ženskog položaja kao strukturišuće teme stalnih ili privremenih muzejskih zbirki i muzejskih aktivnosti. Preciznije, rodna muzeologija podrazumijeva i feminizaciju uloge direktora i kuratora muzeja, što se smatra od suštinske važnosti za sprovođenje politika koje vode ka dobroj praksi.

Ovaj novi teoretski okvir rezultat je kombinacije različitih faktora koji proističu iz određene oblasti muzeologije i ženskih i rodnih studija. U slučaju ovog prvog, može se navesti pojava nove muzeologije koja poziva na socijalnu i inkluzivnu ulogu muzeja, vrijednosti koje su nastale na tragu odluka objavljenih u Deklaraciji Santjago de Čile 1972. i Deklaraciji iz Kvebeka 1984. Obije deklaracije su osnivački tekstovi koji ustanovljavaju integrisani muzej koji radi „u službi društva“ i povezuju muzeje sa novim socijalnim funkcijama (Rodriguez, 2010, 13), kao agente komunikacije i društvene intervencije čiji epicentar je pojedinac i zajednica, što znači da se oni više ne smatraju samo kao skladišta za zbirke i sjećanja.

U pogledu ženskih i rodnih studija, među ostalim faktorima treba istaći zamah koji su obezbijedili feministički pokreti od 1970-tih naovamo, u studiji kolektivne prošlosti ostrakizma i, u smislu same istorije, razvojem novih oblasti istraživanja koje su dijelom nastale iz reakcije na neznanje i nepravedno zanemarivanje, ako ne i sistematsku negativnu ocjenu istorije žena (VaquinhasB, 2005, 125-127). Pomak u predmetima istorijskog istraživanja, koji su se od događaja političke prirode pomjerali ka onima koji se odnose na svakodnevni privatni život (VaquinhasA, 2011, 164-166), bio je još jedan značajan korak koji je doveo do pojave nove problematike koja se fokusirala na društvenu konstrukciju polnih uloga.

6 Rodne studije su dalekosežnije od onih koje se bave konkretno istorijom žena, i mogu se fokusirati na lezbijke, gej i biseksualne pojedince ili grupe kao i pripadnike zajednica koji su marginalizovani zbog seksualnih navika koje nisu u skladu sa društvenim normama (Pinto, 2012). Ovaj članak je ograničen na analizu ženskih pitanja.

Prema tome, rodna muzeologija je rezultat konvergencije ovih novih oblasti istraživanja i prezentuje se kao kritički diskurs o društvenoj i političkoj ulozi muzeja u savremenom društvu, tražeći prije svega – kao što je već rečeno – da se obnove ženska sjećanja i nasljeđe i obezbijedi vidljivost aktivnog uključivanja žena u sve oblasti života, kako u prošlosti tako i danas. Međutim, to je oblast znanja koje se jako malo primjenjuje u praksi i koje je pod-teoretizovano u smislu epistemološke refleksije, naročito u poređenju sa drugim naučnim oblastima u kojima su se ženske i rodne studije znatno razvile, kao što je antropologija, lingvistika i studije književnosti, ili čak i istorija.

Stvaranje ovog tipa muzeja dovelo je do mnogih teoretskih i praktičnih prigovora. U prvom slučaju, to se odnosi i na rizik zatvaranja žena u fiksni i nepromjenjivi biološki profil u kojem se zanemaruju društvene konstrukcije roda i snaga promjene, kao i na poistovjećanje ženskih muzeja sa feminizmom, čime se maskira široki opseg ciljeva koji oni mogu obuhvatati. U drugom slučaju, prigovori se u suštini baziraju na strahu da osnivanje ženskih muzeja može spriječiti da se principi rodne muzeologije primijene na druge tipove muzeja (Castellano, 2014A, 124-130; Lorriaux, 2014).

Glavne strukturne teme ženskih muzeja

U smislu tipologije, većina muzeja (približno 60%, tabela 3) je posvećena istoriji i u svojoj misiji i strategijama naglašavaju izvjesne opšte pristupe. Konkretno, to podrazumijeva doprinos ponovnom pisanju istorije svoje zemlje, regije ili države inkorporiranjem rodne dimenzije, kao i povećanje vidljivosti ženskih inicijativa u raznim oblastima društvene i kulturne djelatnosti.

„Borba protiv zaboravljenog“ i „povećanje svijesti o ženskim dostignućima i ulozi žena u društvu“ su fraze koje se često ponavljaju u izjavama o misiji ovih muzeja, u kojima zajednički imenitelj i određujuća odlika uključuju povraćaj informacija i ponovno pisanje narativa prošlosti, čija je specifična priroda određena

Tabela 3

Istorija	31,6
Istorija/prava i anti-diskriminacija	15,2
Istorija i umjetnost	2,5
Istorija i etnografija	8,9
Istorija poznatih žena	1,3
Umjetnost	10,1
Prava i anti-diskriminacija	12,7
Etnografija	12,7
Čuvene žene	5,1

pojedinih geografskim i istorijskim kontekstima. Ovi parametri određuju period koji obuhvataju muzeji, u osnovi 19. i 20. vijek, jer je to ključni period feminističkog aktivizma, bilo da je povezan sa pokretima za ženska prava ili drugim tipovima kolektivnog djelovanja kao što su abolicionistički pokreti.

Ova tipologija obuhvata razne američke muzeje, i iz Sjedinjenih država i Kanade, i iz Latinske Amerike. U prvom slučaju naglasak je i na nacionalnom i na lokalnom nivou, na osvajanju socijalnih i političkih prava⁷ i na ženama pionirkama u raznim oblastima uključujući avijaciju i aronautiku⁸, sa posebnim fokusom na feministički i pokret za žensko pravo glasa⁹. Među njima su i mu-

7 Postoji i „Nacionalni istorijski park istorije žena“ u Sjedinjenim američkim državama, u Seneca Fall u državi Njujork, značajnom za istoriju ženske emancipacije. To je mjesto u kojem je 1848. godine počeo ženski pokret i gdje je održana prva konvencija ženskih prava kako bi se raspravljalo o pitanju žena u svjetlosti Deklaracije o nezavisnosti SAD-a (1776). Konvencija je dovela do „Deklaracije o osjećanjima“, koja je potvrdila da su „svi muškarci i žene stvoreni jednakim“ i zahtijeva za ženski pol „neposredan pristup svim pravima i privilegijama koje uživa muški pol kao građani“ (Rose, 2001, 32-36; Nash, 2005, 79-84); <http://www.nps.gov/wori/index.htm>. Muzeji posvećeni ovoj temi na američkom kontinentu teže da istaknu ženski doprinos istoriji njihovih respektivnih zemalja ili regiona, bilo da se radi o istoriji SAD-a ili Perua, ili države Alabama ili regiona Kvebeka, na primjer.

8 Kao Međunarodni ženski muzej vazduhoplovstva <http://iwasm.org/wpblog>

9 Na primjer, jedna od prvih inicijativa Nacionalnog muzeja ženske istorije u Vašingtonu bila je da se naruči spomenik za rotundu na Kapitolu u spomen ženskog prava glasa, posvećen trima američkim sofražetkinjama is ranog 20. vijeka. Vidi Bard, 2002.

zeji specifične kategorije čiji epicentar je u Sjedinjenim Američkim Državama¹⁰, ali se sada pojavljuju i u drugim djelovima svijeta kao što su Australija i Južna Koreja¹¹, to jest „dvorana slavnih“ ili, drugim riječima, „hodati koracima slavnih žena, u stilu zvijezda Holivud bulevara“ (López-Bonito; Llonch Molina, 2010, 17-18). Njima se odaje poštovanje, na edukativan način, ženama koje su doprinijele razvoju društva u raznim oblastima, od politike do sporta, uključujući i umjetnost i druge oblasti. Muzeji Latinske Amerike naročito pridaju važnost ženskom aktivizmu koji je podržao pokrete za nezavisnost u 19. vijeku, dok je u nekim azijskim muzejima centralna tema diskursa izložbe nasilje nad ženama, bilo da je riječ o vezivanju stopala u Kini (*Muzej ženske kulture* u Shaanxi-ju), ili o žrtvama seksualnog nasilja u ratno doba (*Ženski aktivni muzej rata i mira* u Tokiju, Japan, i *Muzej rata i ženskih ljudskih prava* u Seulu, Južna Koreja). U okviru ove teme osuđivanja ratnog nasilja, neke institucije iz drugih muzejskih kategorija su stvorile spomen obilježja ženama, uključivši Anglo-Boer muzej rata u Južnoj Africi „posvećen ženama i djeci koja su patili tokom rata“¹².

Znatan broj ženskih muzeja je povezan sa feminističkim pokretima/grupama, i zbog ideologije koju prenose i zbog činjenice da njima upravljaju žene, to jest sa misijom koja je usmjerena na borbu protiv rodno zasnovane diskriminacije u savremenom društvu, čak i kada se odnose na prošlost¹³.

Bez marginalizovanja ovih problema, još jedan aspekt koji ovi muzeji stavljaju u prvi plan je privatni i svakodnevni život (rad, porodica, život u kući, tijelo i rođenje), uključujući teme povezane sa istorijom mode

10 Ova kategorija uključuje sledeće muzeje: Nacionalna dvorana slavnih žena, čija misija se može sažeti u frazi „predstavljanje velikih žena ... inspirisanje svih!“; Dvorana slavnih žena Konektikata, Dvorana slavnih žena Alabame i Dvorana slavnih žena okruga San Dijego.

11 Uključujući Nacionalnu dvoranu slavnih žena pionirki (Australija), Izložbeni salon ženske istorije (Seul, Koreja) i Izložbeni salon ženske istorije (Sudan).

12 <http://www.wmbr.org.za>

13 Široki opseg udruženja koja su angažovana u stvaranju ženskih muzeja ili planiraju da ih otvore uključuje i udruženje “Museo de Hechos Y Derechos de las Mujeres” (Alikante, Španija).

i ženskim nakitom. Zasnovani na istoriji ili istoriji etnografije, ženski muzeji u Danskoj, Norveškoj i Vijetnamu su primjeri ove kategorije¹⁴ ili, naročito u slučaju mode, *Museo della Done de Merano*, koji preko mode istražuje evoluciju položaja žena tokom vremena.

Za neke od ovih muzeja jedan od osnovnih principa je bliska saradnja sa istoričarima, i uticaj na promociju istraživačkih projekata, organizovanje izložbi i kreiranje virtuelnih muzeja. U primjere spadaju projekat „Libertadoras“, nastao u partnerstvu Ženskog muzeja u Argentini i Odsjeka za španske, portugalske i latinoameričke studije Univerziteta u Notingemu (Velika Britanija)¹⁵, i virtuelna izložba „Patrimonio en femenino“ („Naslijeđe iz ženske perspektive“), koju je organizovao Generalni direktorat za likovnu umjetnost i kulturno naslijeđe u Španiji, zajedno sa Institutom za feminističke studije na Universidad Complutense u Madridu¹⁶. Ovaj posljednji pruža online kataloge tematskih posjeta zbirka smještenim u dva glavna muzeja u Madridu (Museo Nacional del Prado i Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia), organizovanih pod naslovom „ženski putopisi“^{17,18}. Takođe treba pomenuti MUSEA virtualni

14 Kao što je Muzej žena juga, u Vijetnamu

15 Museo de la Mujer (Argentina) www.museodelamujer.org.ar/

16 Naslijeđe iz ženske perspektive: http://www.mcu.es/novedades/2011/novedades_patrimonio_femenino.html. Za pregled kataloga <http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areascultura/museos/mc/ceres/catalogos/catalogostematicos/patrimoniodefemenino/ausenciassilencios/acceso-a-la-exposicion.html>

17 „Ženski putopisi“ u Museo Nacional del Prado u Madridu posvećeni su sledećim temama: „Autoritet i moć“, „Nauka i obrazovanje“, „Stvaranje i Spectacle“, „Work and Labor“, „Prava i ravnopravnost“: <http://www.museodelprado.es/educacion/educacion-propone/itinerarios/los-trabajos-de-las-mujeres>; <http://www.museodelprado.es/educacion/educacion-propone/itinerarios/las-mujeres-y-el-poder>; <http://www.museoreinasofia.es/visita/tiposvisita/visita-comentada/feminismo>. The Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia takođe predlaže feminističko čitanje svoje kolekcije, nazvane „Feminizam. Feministička perspektiva avangarde“ koja, po Cristina Castellano, „pruža novu perspektive on the national view of Spain“ (Castellano, 2014A, 129).

18 Naslijeđe iz ženske perspektive: http://www.mcu.es/novedades/2011/novedades_patrimonio_femenino.html. 2013. tema izložbe je bila „mujeres ante la adversidad: tiempos y contratiempos“ (<http://www.ibermuseum.org/es/noticias-es/patrimonio-en-femenino-2/>)

muzej koji su 2004. godine kreirali Odsjek za istoriju i informacije i Odsjek za komunikacione tehnologije Univerziteta Angers i Virtualni univerzitet u Pays de la Loire (Francuska). Digitalnom reprodukcijom djela, predmeta i svjedočenja, u kombinaciji sa zvukom i video klipovima, on pokušava da pokaže doprinose žena u raznim oblastima sa fokusom na istoriju feminizma. Iako, po riječima jednog od osnivača, „postaje pomalo star“ (Lorriaux, 2015), on se bazira u velikoj mjeri na radu dva istorijska udruženja: Archives du feminisme, čiji je glavni prioritet da istražuje i okuplja dokumenta o feminističkim pokretima, i MNÉMOSYNE udruženja (Association pour le développement de l'histoire des femmes et du genre) (Associations, 2001, 266-267). Stoga nije iznenađujuće otkriti da su renomirani istoričari iz oblasti ženskih i rodni studija angažovani u naučnim komitetima ovog tipa muzeja, kao u slučaju, na primjer, Karen Offen, predavačice na Stanford univerzitetu i konsultantkinje Međunarodnog muzeja žena u San Francisku (SAD), ili Christine Bard i Nicole Pellegrin osnivačica i liderki virtualnog muzeja Musea¹⁹.

Glavna misija muzeja koje sam nazvala „muzeji ženskih prava i antidiskriminacije“ je da doprinesu novijim inicijativama, ili osiguraju da se one zabilježe, naročito one koje su u vezi sa društvenom odgovornošću koja uključuje ženski pol. Dijalog između generacija, etničkih ili vjerskih grupa, borba protiv seksualnog nasilja, uključujući porodično nasilje, ili problematizacija odnosa između polova i institucije koje vrše vlast su pokretačka snaga svih tipova muzeja, koji su blisko povezani sa savremenim društvom. Reprezentativni primjeri uključuju Međunarodni muzej žena u San Francisku (SAD), Ženski muzej u Istanbulu (Turska) i, po pitanju porodičnog nasilja, Muzej roda u Ukrajini.

Muzeji umjetnosti imaju za cilj da prikažu umjetnost koju su stvorile žene, sačuvaju njihovo naslijeđe u vizuelnim umjetnostima i osiguraju da se izloži. U tom kontekstu, važno je razmotriti umjetničku grupu – *Gu-*

19 <http://www.mnemosyne.asso.fr/index.php?page=journee-d-etude-2013> (17-04-2013; 11.40).

errilla Girls – koju su osnovale žene koje su nosile maske gorila i koristile humor i umjetnost (postere, performanse itd) da osude, pored ostalih stvari, isključenost i rodno zasnovanu diskriminaciju u američkom umjetničkom svijetu, uključujući muzeje²⁰. Prema istraživačici Cristina Castellano, ovo je oblast koja se sporo razvijala s obzirom da je 2010. procenat žena umjetnica reprezentovanih u muzejima u Sjedinjenim državama iznosio samo 5 odsto (Castellano, 2014A, 117).

Umjetnički muzeji su kategorija muzeja koja uveliko pribjegava novoj multimedijalnoj tehnologiji i audiovizuelnom jeziku, ne samo kao sredstvu izložbene komunikacije već i kao simboličkoj alatki. Dematerijalizacija stvorena audiovizuelnim služi kao metafora za preostatak i izvore ženske istorije koji su uvijek slabi i teški za povratiti, dok jukstapozicija savremenih umjetničkih djela sa onima iz ranijih perioda ima za cilj da naznači da priče koje se pričaju ne pripadaju isključivo prošlosti već se mogu kombinovati sa sadašnjošću (Mirkin, 2011).

Štaviše, simbolizam i metafora uopšte uzevši imaju posebno mjesto u ženskim muzejima, bilo u pogledu diskursa izložbe ili konkretnih zgrada, koje su često renovirane prostorije kao što su tamnice, azili i manastiri povezani, u opštem smislu sa neizrecivom patnjom. Stvorene su prilike koje eksploatišu vezu između mjesta utamničenja, discipline i kontrole ženskog tijela tokom istorije. Muzeji umjetnosti uključuju i muzeje u bivšim domovima umjetnica, a jedan od najpoznatijih primjera je onaj slikarke Frida Kahlo u Meksikositiju²¹.

20 Prema konsultovanom sajtu, umjetnička grupa Guerrilla Girls je formirana u Sjedinjenim američkim državama kao odgovor na izložbu održanu 1985. u Muzeju modern umjetnosti u Njujorku koji je namjeravao da predstavi najznačajnije umjetnike u svijetu savremene umjetnosti. Samo 13 (7.7%) od 169 umjetnika čiji radovi su bili prikazani bile su žene i sve su, bez izuzetka, bile Kavkaskinje. (http://obviousmag.org/archives/2011/07/guerrilla_girls_gorilas_justiceiras_no_mundo_da_arte_1.html#ixzz2RqdH0b3y). Vidi i Guerrilla Girls. 2012. The Guerrilla Girls' Art Museum Activity Book, Printed Matter, Inc.

21 La casa azul: el museo de Frida Kahlo: <http://www.museofridakahlo.org.mx/> (22-04-2013: 13:45).

Privremene izložbe za koje se tvrdi da su inspirisane rodnom muzeologijom i/ili feminističkom muzeografijom nisu baš uobičajene i obično se mogu naći u ženskim ili muzejima savremene umjetnosti. Kako ova tema nije u središtu ovog rada, nemam namjeru da je detaljno istražujem i nekoliko kratkih opservacija će biti dovoljno.

O problemu rodnih pitanja u muzejskim izložbama savremena muzeologija je postepeno govorila, naročito socijalna muzeologija²². Potrebna je predanost muzeologa za angažovanje po ovom pitanju i naročito, kako je sugerisao Pollock (Pollock, 2007), „produkcija *orodnjenog* i inkluzivnog diskursa izložbe“ (Rechena, 2013, 377-378). Osim toga, njegovo uvođenje u izložbe ili muzejske komunikacije implicira „iskorjenjivanje rodnih stereotipa u komunikaciji; jezik izložbe koji je prikladan za sve sektore društva i uzima u obzir distinkcije između muškaraca i žena; izložbe koje nisu neutralnog i opšteg karaktera“, pored ostalih sugestija za preduzimanje mogućih puteva da se rodna muzeologija integriše u privremene izložbe (Rechena, 2013, 377-378).

Kao način uspostavljanja ženskih inicijativa u muzejima, neki autori predlažu i pružanje vidljivosti umjetnicama, kolekcionarkama, pokroviteljicama, kustoskinjama, muzeološkinjama²³, i uopšte ženskom dijelu muzejskog osoblja (pomoćnicama, administrativnom osoblju, specijalistkinjama za restauraciju itd)²⁴, kao i volonterkama koje u muzejima pružaju usluge (obilasci sa vodičem, podrška konferencijama, *ateliers* ili radionice) (Peyrin, 2008, 65-85)²⁵.

22 Za neke privremene izložbe koje su se bavile ovim pitanjem vidi, pored ostalih, sajt patrimonio en femenino.

23 Još jedna mogućnost bi obuhvatila analiziranje ženskog učešća u međunarodnim muzejskim menadžerskim strukturama (Portes; Raffin, 1991, 129-132).

24 Prema Rosa Maria Arjona Cano, 2011. od kompletnog osoblja španskih muzeja pod državnom upravom 66,4% su bile žene (Cano, 2011, 83).

25 U Japanu, zemlji sa značajnim brojem muzeja, 1990-tih volonteri u muzejskom osoblju su uglavnom bile žene (Matsushita, 1991, 144).

Ima jako malo studija o razvoju uloge tehničkog osoblja u muzejima tokom vremena. Po istoričarki Aurélie Peyrin, to je bio dobrovoljni rad koji su žene prvo počele raditi u američkim i francuskim muzejima na početku 20. vijeka. Po njenom mišljenju, dobrovoljni rad se može obuhvatiti definicijom „ženskog rada“ Michelle Perrot, kao produžetak „prirodnih dužnosti žene“, koje su bile materinske i kućne (Perrot, 1987, 3-8)²⁶.

Međutim, istorija kolekcionarke ima svoje korijene u dalekoj prošlosti koja seže, barem u zemljama Iberije, do 15. vijeka. Maria Bolaños Atienza, izvještavajući o situaciji u Španiji, opisuje ranu kolekcionarke kao domaćicu i nasljednicu koja djeluje iz osjećaja porodične dužnosti (Atienza, 2011, 36-41). Osnivanje kolekcija od strane žena došlo je mnogo kasnije i prije svega je pojava savremenog doba (19. i 20. vijek)²⁷. Kolekcionarstvo je dio mentaliteta srednje klase, kult doma i komfora, značajan aspekt važnosti koja se pridaje privatnom životu u 19. vijeku (VaquinhasB, 2011, 454-464). Izazivajući konvencionalnu ideju o muškarcu kao kolekcionarju i ženi kao potrošaču, mnogi autori su u novije vrijeme počeli na nov način da procjenjuju kolekcionarke i materijalnu kulturu povezanu sa ženama. Predmeti rađeni rukom²⁸, „stotine malih stvari“ tako često ismijavane, bilo iz finansijskih motiva ili prosto za zabavu, u mnogim slučajevima su bile početna tačka za zbirke (Edwards, 2008, 50). Pojam ugodnosti u vrijeme kada je trebalo gomilati stvari (ukus za drangulije, koji opisuju neki autori), uključivši porcelan, umjetnička

26 Ovo je diskurs koja počiva na predstavi o pripisivanju pojedinih kvaliteta svakom polu, sa blagošću, manuelnom spretnosti, strpeljenjem i poslušnost pripisanim ženskom polu, definišući podjelu muških i ženskih poslova tokom vremena.

27 O temi prikupljanja moderne i savremene umjetnosti, u kojoj, na međunarodnom nivou, ima nekih poznatih primjera kolekcionarke kao što je Peggy Guggenheim, vidi, pored ostalih, Duarte, 2012.

28 Personalizacija ručno rađenih predmeta je jedan od izraza individualnosti i samoafirmacije karakteristične za doba liberalizma. Takođe je i izraz "materijalne kulture ljubavi", jer su u artefakte uložene velike emotivne vrijednosti i stvoreni su za posebne namjene.

djela, knjige ili druge predmete, doveo je do osnivanja kolekcija i autentičnih „domaćih muzeja“ (Corbin, 1990, 496-501) u kojima izgleda da su žene igrale veću ulogu nego što se pretpostavljalo.

Mnogi drugi aspekti bi se mogli istražiti. Međutim, sa stanovišta rodne muzeologije, cilj je povratiti glas i rad žena unutar muzeja, dekonstruisati diskurse i promijeniti ih u teme za izložbe na način koji osigurava da se učutkivanje žena neće nastaviti.

Zaključak

Idi do najbližeg muzeja i prebroj djela koja su potpisale žene Izazov koji su prije neku godinu iznijele *Guerrilla Girls* još uvijek je relevantan: kako primjećuje muzeolog Maria Bolaños Atienza, odnos koji žene imaju sa muzejima je definisan odsustvom (Atienza, 2011, 36-41), prije svega u pogledu diskursa izložbe, čak i ako je bilo značajnih promjena u vezi sa tehničkim i profesionalnim osobljem.

Prema tome, kako su muzeji mjesta posvećena sjećanju, važno je uvesti gledišta koja su naklonjena ravnopravnosti, tako da mogu odraziti i ženske inicijative u procesu ljudskog razvoja. Arhetip za velike muzeje zapadne Evrope (Britanski muzej, Luvr, Pergamon) koji su pomogli da se oblikuje moderno društvo odražava stanovišta koja su, po riječima Marián López Fernández Cao, „duboko androcentrična“ (Cao, 2011, 78).

Kao suštinske elemente u kreiranju formi nacionalizma i kolonijalizma (Levin, 2010, 1-2), prikazujući plijen osvajanja i perspektivu *osvajачa*, oni podrazumijevaju rodni diskurs koji vrednuje muževnost i vojne uloge, isključujući žene ili ih povezujući sa privatnim životom i materinstvom. Na osnovu darvinističkih principa, ideološki diskurs koji prenose pretpostavlja hijerarhije rasa, nacija ili polova (Caine; Sluga, 2000, 111-122) koji prevode u narative koji marginalizuju žene. Uvođenje koncepta roda u rečnik feminizma 1960-tih inspirisaće bitnu preformulaciju raznih humanističkih i društvenih

nauka. Preispitati biološki determinizam takođe je značilo preispitati društvene konstrukcije polnih razlika i njihovih posljedica u pogledu podjele vlasti, političkog uticaja i različitog pristupa ekonomskim resursima, kao i uticaja na produkciju naučnog i tehnološkog znanja. Tokom 1980-1990, koncept roda kao **društvenog konstrukta** je ušao u jezik muzeologije i imao je pozitivan efekat na diskurs izložbe nekih muzeja, omogućavajući i da se pojavi novi tip muzeja. To je dio šireg procesa oporavljanja ženskog iskustva i imao je važnu ulogu,

ne samo u opštem razvoju istorijskih tema već i u stvaranju feminističke svijesti, pridonoseći širem shvatanju neravnopravnosti polova. Danas, ženski i/ili rodni muzeji otvaraju novi teren i u oblasti historiografije i u smislu postavljanja pitanja koja nam pomažu da razumijemo kako su žene oblikovale svoje živote i izrazile ih (i nastavljaju da izražavaju) u odnosu na društvene promjene. Konačno, da posudimo čuvenu frazu Virginia Woolf, može se reći da je učinjen intenzivan kolektivan napor da bi stekle **sopstveni muzej**...